

Agnieszka Gątarczyk

Seweryn Czetwertyński 1873-1945

Radzyński Rocznik Humanistyczny 16/1, 259-262

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

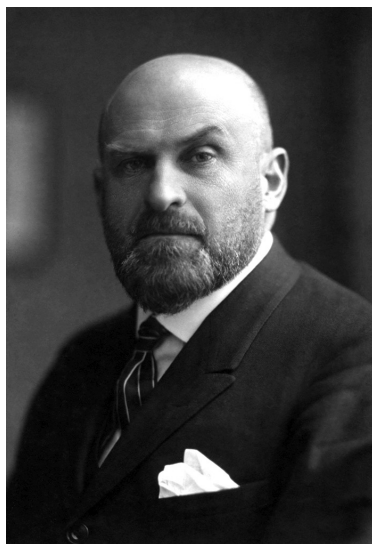
Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agnieszka Gątarczyk

Towarzystwo Nauki i Kultury „Libra”

Seweryn Czetwertyński (1873-1945)

Czetwertyński-Światopełk Seweryn (1873-1945) – książe, właściciel dóbr ziemskich Suchowola w powiecie radzyńskim, polityk i działacz społeczny. Syn księcia Włodzimierza i Marii Wandy z Uruskich Urodzony 18 kwietnia 1873 roku w Warszawie. Dzieciństwo spędził w Milanowie w powiecie radzyńskim w majątku rodziców. W 1885 roku rozpoczął naukę w gimnazjum w Rydze. W latach 1891-1897 studiował na Wydziale Agronomicznym Politechniki w Rydze, a następnie ekonomię na uniwersytecie w Bonn. Działalność publiczną rozpoczął około 1900 roku. Był członkiem Komisji Hodowlanej Towarzystwa Rolniczego w Siedlcach (od 1908 roku prezesem), delegatem taksowym Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego na okręg siedlecki, prezesem założonego przez siebie Towarzystwa Rolniczego w Radzynie, członkiem Komitetu



Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, założycielem i skarbnikiem Kasy Pożyczkowo – Oszczędnościowej Rolników i Ogrodników w Warszawie, prezesem Towarzystwa Osad Rolnych i Przytułków Rzemieślniczych (1908 - 1918), prezesem Komitetu Pomocy Biednym (1906), prezesem Wydziału Wyszukiwania Pracy przy Warszawskim Towarzystwie Dobroczynności, prezesem Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów (1906-1916, od 1927 r. prezesem honorowym). W 1907 roku Czetwertyński został współzałożycielem Towarzystwa Popierania Przemysłu Ludowego w Królestwie Polskim, którego działalność miała koncentrować się na zakładaniu rzemieślniczych szkół ludowych i upowszechnianiu przemysłu ludowego. W latach 1907-1917 pełnił funkcję prezesa Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Warszawie, pierwszej w Królestwie Polskim instytucji obejmującej swoim działaniem cały kraj, której celem stało się podnoszenie kultury rolnej u większej i drobnej własności oraz zakładanie szkół rolniczych i podnoszenie poziomu oświaty na wsi. Jako prezes CTR propagował i stosował nowoczesne metody gospodarowania również w swoich dobrach w Suchowoli.

Na przełomie XIX i XX w. przeprowadził komasację części swoich dóbr. Pełnił funkcję prezesa w kółku rolniczym założonym przez włościan z Suchowoli i wsi Świerże. W 1910 roku książe Seweryn Czetwertyński założył wzorowe gospodarstwo rolne w Zbulitowie, o charakterze naukowo-doświadczalnym, które miało być przyszłym warsztatem pracy dla uczniów szkoły rolniczej mającej tu powstać, do czego ostatecznie nie doszło. W 1911 roku w Suchowoli powstała straż ogniowa, Kasa Pożyczkowo-Oszczędnościowa oraz biblioteka, która prowadziła prenumeratę takich pism jak: „Przewodnik Codzienny”, „Gazeta Świąteczna”, „Wiadomości Codzienne”, „Zorza”, „Głos Ludu”.

Seweryn Czetwertyński od 1905 roku był członkiem Ligi Narodowej. W tym samym roku został współzałożycielem surogatu endecji Spójnia Narodowa i z jej ramienia w 1906 roku wybrano go na posła do I Dumy Państwowej. Po rychłym rozwiązaniu Dumy przez cara książe Czetwertyński skupił się na działalności społecznej i gospodarczej, sprawy polityczne ograniczając do przeciwdziałania projektowi wydzielenia Chełmszczyzny z Królestwa Polskiego i przyłączenia jej do Rosji.

Po wybuchu pierwszej wojny światowej objął funkcję prezesa Centralnego Komitetu Obywatelskiego, powołanego w Warszawie z inicjatywy CTR, którego celem stała się pomoc ofiarom wojny. Po wycofaniu się wojsk rosyjskich z Królestwa Polskiego i przymusowej deportacji tysięcy Polaków do Rosji, CKO powołał nową placówkę w Petersburgu, gdzie w jej składzie znalazł się książe Czetwertyński. Jako członek CKO wszedł do Rady Zjazdów Polskich Organizacji, której zadaniem było umożliwienie stałego porozumiewania się polskich organizacji w Rosji oraz do Narady Specjalnej, organu powołanego przez rząd rosyjski przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Organ ten miał usprawniać rozdawnictwo funduszy państwowych, czuwać nad rozmieszczeniem uciekinierów i wszelką opieką nad nimi.

Seweryn Czetwertyński pełnił również funkcje wiceprezesa Komitetu Narodowego Polskiego, który po zajęciu Warszawy przez Niemców został przeniesiony do Petersburga i został uznany przez cara Mikołaja II za prawowite przedstawicielstwo polityczne Królestwa Polskiego. W lipcu 1917 roku z inicjatywy KNP powstała Rada Polska Zjednoczenia Międzypartyjnego, która miała reprezentować polskie interesy wobec rządu rosyjskiego i dążyć do odzyskania niepodległości. Książe Czetwertyński został wybrany do Prezydium Rady Polskiej Zjednoczenia Międzypartyjnego. Wśród licznych zadań na terenie Rosji książe Seweryn wystarał się o powołanie Komisji Hodowlanej w Rosławiu, która zajęła się pozyskiwaniem środków finansowych na utrzymanie polskiego inwentarza ewakuowanego do Rosji, uzyskał pozwolenia na otwieranie polskich szkół prywatnych dla dzieci z językiem polskim jako wykładowym.

W 1917 roku został członkiem Komisji Likwidacyjnej, która po wycofaniu się Rosji z wojny zajęła się likwidacją spraw polskich w Rosji. W 1918 roku książe Czetwertyński został aresztowany przez bolszewików i osadzony w więzieniu w Homlu. Po uwolnieniu z więzienia powrócił do Polski.

W odrodzonej Polsce zajął się działalnością parlamentarną, piastując w latach 1919-1935 funkcję posła z ramienia Związku Ludowo-Narodowego, przekształconego w 1928 roku w Stronnictwo Narodowe. Kandydował z okręgu wyborczego

w Białej Podlaskiej i był wybierany głosami ludności wiejskiej. W Sejmie I kadencji był członkiem Sądu Honorowego i referentem budżetu Ministerstwa Spraw Wojskowych, w II kadencji Sejmu – wicemarszałkiem Sejmu od 28 marca 1928 r., przewodniczącym specjalnej komisji do zbadania zajęć w Sejmie (X 1929 – II 1930), w III kadencji – wicemarszałkiem do 28 października 1931 roku. Pracował w komisjach: od 1919 roku – prawniczej, skarbowo – budżetowej, wojskowej; od 1922 roku – skarbowo – budżetowej, skarbowej, spraw zagranicznych, wojskowej; od 1928 roku – budżetowej i wojskowej. W Sejmie zajmowały go głównie sprawy gospodarcze. Za popieranie projektu parcelacji majątków ziemiańskich w drodze reformy rolnej został 15 września 1919 roku wykluczony ze Związku Ziemian i nazwany „czerwonym księciem”. Z jego inicjatywy Sejm uchwalił ustawę przywracającą unitom majątki utracone w czasie prześladowań religijnych w latach 1877-1878.

Seweryn Czetwertyński był współwłaścicielem Hotelu Europejskiego w Warszawie, który w wianie wniosła mu żona Zofia z Przeździeckich, córka Gustawa i Marii z Czapskich. W 1924 roku Hotel przekształcono w spółkę akcyjną, w której został prezesem zarządu. Hotel Europejski utrzymywał swą najwyższą kategorię i jako jedyny w Polsce zaliczany był w klasyfikacji międzynarodowej do hoteli luksusowych.

Książę Czetwertyński aktywnie angażował się w działalność na ziemi radzyńskiej. Na przełomie 1926 i 1927 roku był głównym organizatorem gniazd Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, które powstały w Radzynie, gdzie był prezesem, Suchowoli, gdzie prezesem został jego syn Włodzimierz i w Krasewie. Finansował działalność Narodowej Spółki Wydawniczej, która publikowała książki, broszury i prasę o tematyce narodowej. Jego majątek w Suchowoli w powiecie radzyńskim stał się centrum organizacyjnym ruchu narodowego, gdzie powstawały Koła Stronnictwa Narodowego i placówki Obozu Wielkiej Polski. Od 1936 roku Czetwertyński pełnił funkcję prezesa Zarządu Stronnictwa Narodowego w powiecie radzyńskim.

Dobra ziemskie Suchowola w tym czasie były znane w Polsce między innymi z hodowli koni remontowych, stadniny koni odnoszącej na początku lat 30. sukcesy na torach wyścigowych oraz produkcji wysokiej jakości wódek gatunkowych. Właściciele dóbr skutecznie przyczynili się do powstania parafii w Suchowoli, ufundowali tu kościół oraz pomogli finansowo i organizacyjnie przy budowie szkoły powszechnej, oddanej do użytku w 1928 roku. Od 1998 roku Zespół Szkół w Suchowoli nosi Seweryna księcia Czetwertyńskiego.

Po wybuchu drugiej wojny światowej za wspieranie ruchu oporu książę został aresztowany w marcu 1941 roku i wyrokiem sądu doraźnego SS skazany na śmierć. Zabiegi rodziny sprawiły, że wyrok zamieniono na obóz koncentracyjny. W czasie wojny przebywał w więzieniu na Zamku w Lublinie i w obozach koncentracyjnych w Oświęcimiu i Buchenwaldzie. Zmarł 19 kwietnia 1945 roku w polskim szpitalu w Edynburgu w Szkocji.

Seweryn Czetwertyński jest autorem szeregu publikacji, m. in.: *Dwadzieścia lat postowania. Rady i przestrogi dla ludu polskiego wobec wyborów*, Warszawa 1928; *Sprawozdanie z postowania w III Sejmie posła Seweryna Czetwertyńskiego*, Warszawa 1930 oraz artykułów o treści gospodarczej w „Gazecie Rolniczej”, „Przewodniku Kółek i Spółek Rolniczych” czy „Kalendarzu Rolniczym CTR w Królestwie Polskim”.

Z małżeństwa zawartego 11 lipca 1898 roku z Zofią Barbarą z hr. Przeździeckich, córką Gustawa i Marii z Czapskich, właścicielką dóbr Falenty i współwłaścicielką Hotelu Europejskiego, urodziło się siedmioro dzieci: Maria Józefa (1899-1991) żona Michała hr. Grocholskiego; Barbara (1900-1970) żona hr. Remigiusza Grocholskiego, ppłk WP i AK; Anna (1902-1987), żona Romana hr. Potockiego; Elżbieta Elwira (1905-1972), żona Wiktora hr. Plater-Zyberk; Włodzimierz (1907-1965); Stefan (1910-1978); Krystyna (1918-1994).

BIBLIOGRAFIA:

A. Gątarczyk, *Działalność społeczna i polityczna właściciela dóbr Suchowola księcia Seweryna Światopełk-Czetwertyńskiego*, [w] *75 lat szkoły podstawowej w Suchowoli (1928-2003)*, Radzyń Podlaski 2004, s. 35-61; A. Gątarczyk, *Seweryn Czetwertyński (1873-1945). Właściciel dóbr ziemskich Suchowola w powiecie radzyńskim i działacz obozu narodowego*, Lublin 2005 (mps pracy doktorskiej w Bibliotece Głównej UMCS); *Kto kim był w II Rzeczypospolitej*, red. J. M. Majchrowski, Warszawa 1994; *Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919-1927*, red H. Mościcki i W. Dzwonowski, Warszawa 1928; *Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej polskiej 1919-1939. Słownik biograficzny*, t. I, A – D, red. A. K. Kunert, Warszawa 1998.